

"İşte şu meşrep sahibi, eğer maddiyattan ve vesaitten tecerrüt etmiş ve esbap perdesini yırtmış bir ruh ise, istiğrakkârane bir şuhuda mazhar ise, vahdetü'l-vücuttan değil, belki vahdetü'ş-şuhuttan neşet eden..." Açıklar mısınız?

Vahdet-i Vücûd: "Lâ mevcude illâ hu" cümlesinde ifadesini bulan bir tasavvuf meşrebi. Felsefecisinden materyalistine kadar geniş kitlelerin dikkatini çeken ve bunların her birisi tarafından değişik yönlere çekilen bir garip meşrep.

Arzı, semayı, cennet ve cehennemi, melekleri ve ruhaniyatı, arşı ve kürsîyi, kısacası bütün varlık âlemini birlikte düşündüğümüzde, bütün bu kesret âleminin aynı ilahi sıfatlarla yaratıldıklarını müşahede ederiz. Sonsuz eşya yedi sıfatta tevhid eder. Hepsi aynı irade ile aynı kudret ile vücut bulmuşlardır. Bu yedi sıfat ise aynı zatın sıfatlarıdır. İlim başkasının da irade başkasının olamaz. Bu noktaya geldiğimizde, karşımızda kelime-i tevhidi buluruz: **Lâ İlâhe illâAllah...**

Bu mukaddes kelim, tevhid-i uluhiyyeti ifade eder. Bütün varlık âleminin ilahı, yani **Mabudu, Rabbi, Hâlıkı, Râzıkı, Mâliki** birdir. Vücut ve **vahdet** (varlık ve birlik) onun sıfatlarıdır.

Onun yarattığı bir varlık da vücut sıfatına kavuşmuştur, ama bu varlık onu yaratanın varlığı cinsinden değildir. İşte bu hakikatı zihinlerde iyice yerleştirmek içindir ki, Allah'ın mukaddes varlığı için "**vacibü'l-vücut**", mahlukatının varlığı için ise "**mümkünü'l-vücut**" tabirleri kullanılır.

Vacib; varlığı kendinden olan, bir başkasının var etmesiyle var olmaktan münezze bulunan, ezeli ve ebedî var olan Allah'ın varlığı.

Mümkün; varlığı, yaratıcısının var etmesiyle tahakkuk eden, o dilediğinde hemen yok olmaya mahkûm, bu cihetle varlığı ile yokluğu yaratıcısının kudretine nisbeten eşit bulunan mahlûkatın varlığı.

İşte vahdet-i vücud meşrebindeki bir veli, Üstad'ın ifadesiyle; "**Vacibü'l-vücudun vücuduna hasr-ı nazar edip, sair mevcudatı o Vacibü'l-Vücud'un vücuduna nisbeten zaif bir gölge görür ki vücut ismine layık olmadığına hükmeder.**"

Bu sevgili kul, Rabbine yakınlaşmada mesafeler kat' ede ede, "**istiğrak**" dediğimiz manevi bir sarhoşluk hâline girer ve kendinden geçer. Artık kendisinin çok gerilerinde kalmış olan mahlûkatı inkâr edercesine "**Lâ mevcude illâ hu**" yâni "**Ondan başka varlık yoktur.**" der. Bu sözün cezbe hâlinde, manevi sarhoşluk

hâlinde söylendiği açıktır. Zira ondan başka varlık olmasa, bu sözün de söylenememesi gerekirdi. Ama bu sözü söyleyen zat o anda bunu da düşünecek halde değildir. Nitekim o halden çıkıp kendine geldi mi artık böyle söylemez olur.

Üstad Hazretleri **vahdetü'l-vücut** için şöyle buyurur:

“Tevhidde istiğraktır ve nazara sığmayan bir tevhid-i zevkîdir.”(1)

Rabbine yakınlıkta ileri giden ve onun cemal tecellisiyle kendinden geçen, celal tecellisiyle de varlığı kavrulup âdeta ortadan kaybolan bir veli, o hâlden çıktığında yanmanın, sarhoş olmanın yerini uyanıklık hâli alır ve artık o gibi sözleri söylemez olur.

Üstad Hazretleri Mektûbat adlı eserinde; **“Kalbî ve hâlî ve zevkî olan bu meşrebi aklî ve kavî ve ilmî sûretine çevirmemek”** gerektiğine ehemmiyetle dikkat çeker. Lem’alar adlı eserinde de bu manayı teyit için, **“Bu mesele-i vahdetü'l-vücutu şimdiki insanlara telkin etmek ciddi zarar verir.”** denilerek, ekser insanımızın maddede boğulduğu, sebeplere lüzumundan çok fazla kıymet verdiği bu gaflet zamanında, bu enaniyet asrında bu meşrebi insanlara telkin etmenin ters neticeler vereceğine şöylece dikkat çekilir:

Yine Nurlarda, **“hakikî hakaik-i eşya esma-i ilâhiyyedir”** buyrulur. Elimize bir meyveyi, meselâ bir elmayı alıp düşünelim. Onda **Müzeyyin** ismi, yâni tezyin edici, güzelleştirici ismi tecelli etmiş de öylece güzel olmuş. **Musavvir** isminin tecellisiyle de sûrete, şekle kavuşmuş. **Mülevvin** ismiyle renklendirilmiş. **Rezzak** ismiyle insanlara fayda verecek vasıflarla teçhiz edilmiş. Bu isimler onda tecelli etmeseydi, şekilsiz, renksiz, çirkin ve faydasız bir mahlûk olurdu. Zaten **Hâlik** ismi tecelli etmese hiç var olamazdı, yoklukta kalırdı. Mademki, bu meyve bu isimlerin tecellisiyle var olmuş, öyleyse asıl var olan bu isimlerdir ve onlara sahip olan Zat'tır. Bu elma, onun var etmesiyle var olmuştur ve o, tecellisini kestiği anda ortadan kaybolacaktır. İşte bizim ilmen, fikren düşündüğümüz bu manayı o mümtaz zâtlar hissedeler, yaşarlar, o hâl ile hâllenirler ve cezbe hâlinde o meyvenin yokluğuna hükmederler. İstiğrak hâlinde çıkınca nimetleri âfiyetle yer ve **Rezzak**'ına şükrederler. **İstiğrak hâlinde nimete şükür de yoktur.** Zira ortada nimet yoktur...

Nurlarda bu meşrebin salih olduğu, mensuplarının da ehass-ı havas oldukları zikredilmekle birlikte, bu meşrebin zannedildiği gibi en ileri bir hakikat yolu olmadığına da bilhassa dikkat çekilir. **“Hulefa-i Râşidinden ve eimme-i müçtehidinden ve selef-i sâlihînin büyüklerinden o meşreb sarîhan görünmüyor”**(2) denilerek, bu meşrebin hususi kaldığı, umuma mal olmadığına dikkat çekilir.

Asırlarına istikamet vermekle vazifedar, *İmam-ı Gazzalî, İmam-ı Rabbanî, Abdulkadir-*

i Geylânî gibi mümtaz ve müstesna zatlar böyle bir yolda gitmemişler. Bütün gayretlerini nübüvvet vazifesi dediğimiz, insanları irşad etme, ikaz etme, hakkı sevdirmeye, bâtıldan nefret ettirmede teksif ettirmişlerdir. Bunlar ise, istiğrak değil, sahv yani uyanıklık hâlinde icra edilebilecek büyük hizmetlerdir. Nitekim vahdet'ül-vücut meşrebinin meşhur siması büyük veli *Muhyiddin-i Arabî Hazretlerinin* ismini mücedditler silsilesinde göremiyoruz. **“Bizim mertebemize çıkmayan kitabımızı okumasın.”** buyurmakla, meşrebinin hususi kaldığını kendisi de bizzat beyan etmiş bulunuyor.

Bu meşrebe göre, **“Rahman, Rezzak, Kahhar, Cebbar, Hallâk gibi isimler ise, tecellileri hakiki olmuyor, itibarî oluyor. Halbuki o esmalar mevcut ismi gibi hakikattirler, gölge olamazlar: aslîdirler tebeî olamazlar.”**(3)

Yine Nurlarda, **“Mevcudat, evham ve hayal değil. Görünen eşya dahi Cenâb-Hakk'ın âsârıdır (eserleridir)”**(4) buyurularak, bu noktaya dikkat çekilir.

Bu meşrebi uyanık halde iddia etmek, Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin tecellilerini hayal ve vehim derecesine indirme gibi büyük bir cinayettir. Rızık hayal olunca Cenâb-ı Hakk'ın rezzakiyeti de *-haşa-*, hakiki olmayacaktır. Mahlukata hayal dediniz mi Allah'ın hâlikiyeti, yani yaratıcılığı da hayal olacaktır. Hayâlî şeyleri yaratmak için sonsuz bir ilim, kudret, irade gerekmeceğinden bütün İlâhî sıfatların ulviyetleri gizlenecektir. Sadece Allah'ın zâtına nazar edilmekle, sıfatlara, fiillere, isimlere ve onların tecelligâhı olan mahlûkata bakılmayacaktır. Bunun ise velâyette yüksek bir meşreb olmayacağı açıktır.

Bunların durumu, güneş ışığının içinde gözü kamaşan bir adamın sair zayıf ışıkları fark edememesi gibidir. İbn-i Arabî Hazretleri Allah'ın varlık güneşinden gözü kamaştığı için sair zayıf varlıkları görememiştir. Bundan dolayı da Allah'tan başka mevcut yok demiştir. Ama kendine geldiği zaman, yani gözündeki kamaşma gittiği zaman, sair varlıkları kabul etmiştir. Bu sebepten dolayı Ehl-i sünnet âlimleri İbn-i Arabî'yi mâzur saymışlardır.

İşte bu meslekte insan kendi varlık ve benliğini Allah'ın varlığı karşısında ne kadar zayıf ve yok sayabilirse, o derece parlak ve güzel bir makama ulaşır. Bir insanın fikir odasına muhtelif ışık hüzmeleri giriyorsa, burada bir ışığa kuvvet vermenin tek yolu, diğer ışıkları söndürmek ya da zayıf hale getirmek ile mümkündür. Öyle ise bu mesleğe göre, insanın âleminde Allah'ın varlığını galip ve kuvvetli kılması, ancak diğer varlıkları yok sayması ya da zayıflatması ile mümkündür. Diğer varlıklar sahneden ne kadar çekilirse, Allah'ın varlığı insanın zihin sahnesinde o derece parlar demek isteniyor.

Kalbi Allah sevgisi ile dolu olmayan ve maddeciliğe müptela olan birisi vahdet-i vücuddan dem vurursa, kâinat ve madde namına Allah'ı inkâr eder. Felsefî cereyanlar olan **panteizm** ve **monizmin** iddia ettiği gibi varlık tektir. Lakin varlık sadece şu âleme münhasırdır deyip Allah'ın ezeli ve ebedî vücudunu inkâr eder. Bu zaman insanları böyle maddi hastalıklara müptela olduğu için vahdet-i vücuttan

dem vuramazlar. Zira madde sevgisi iliklerine işlemiş bu zaman insanların maddeyi tamamı ile inkâr edip, sadece Allah'a hasr-ı nazar etmesi çok zor bir durumdur.

Vahdet-i vücûd mesleğine girmenin iki mühim sebebi vardır:

Birisi, mahlukat ve masivanın huzuru bozmasıdır. Yani nazarını Allah'a tevcih etmiş olan bu Allah dostları, masiva ve mahlûkatı engel görmüşler. Bu nedenle, huzura zarar gelmemesi için masivayı inkâr etmişler. Bir nevi, Allah namına kâinatı feda etmişlerdir, denilebilir.

Diğer sebep ise, iman hakikatlerinin sair rükünlerini aklen ve ihata olarak idrak edememektir. Gelen bir saik ile mümkün varlık âleminden kaçıp, vacib olan vücûda, yani ezeli ve ebedî olan Cenab-ı Hakk'ın varlığına sığınmışlar. İbn-i Sina'nın haşır konusunda; akıl bu yolda gidemez dediği gibi, bu zâtlar da kalb ağırlıklı bir meslekte gittikleri için imanın sair rükünlerinde aklen gidememiş ve kendilerini ezeli varlıkta eritmişler.

Vahdet-i şühûd: Allah'tan başka her şeyi unutmak ve sadece Allah'ın varlığına hasr-ı nazar etmektir. Masiva ve kâinatı tamamı ile inkâr etmek yerine, unutmak ve görmezlikten gelmek tarzı ile huzur-u İlahiyi temin etmektir. Bu meşreb, eşyanın vücudunu inkâr etmedikleri için vahdet-i vücûdda olduğu gibi mahzurlu ve riskli cihetleri yoktur. Bu yüzden bu meslek diğerine nisbetle daha sağlam ve hatarsız bir meslektir.

Eski zamanda gemilerde kürek cezaları vardı. Esirler geminin kürek odasına konulur ve unutulurdu. Aynı şekilde vahdet-i şühûd da masiva ve kâinatı nisyan odasına kilitleyip, Allah ile kul arasına girmesini önlemiştir. Yani Allah'ı unutturacak her şeyi unutmak ile cezalandırmaktır. Bu meslek belki risksizdir, lakin bu maddeci asırda tatbiki zordur.

Dipnotlar:

- 1) bk. [Mesnevi-i Nuriye, Nokta.](#)
- 2) bk. [Mektubat, Yirmi Dokuzuncu Mektup, Dokuzuncu Kısım.](#)
- 3) bk. [age., On Sekizinci Mektup.](#)
- 4) bk. [age.](#)